

Språkstödjare inom vuxenutbildning

Att eleven ges möjlighet att använda andra språk än svenskan i utbildningen ger en trygghet i att förstå, att kunna göra sig förstådd och bli lyssnad på, trots att man inte kommit så långt i utvecklingen i svenska språket.¹

Det är inte ovanligt att Nationellt centrum för svenska som andraspråk (NC) kontaktas av lärare, rektorer eller andra yrkesverksamma inom vuxenutbildning som har reagerat på att vissa av de skalkrav som finns för t.ex. grundskolan istället blir till *kan* inom vuxenutbildningen. Ett sådant exempel gäller studiehandledning på modersmål: elever i grundskolan som behöver studiehandledning på modersmål *ska* få det enligt Skolförordningen 5 kap § 4, medan studiehandledningen för vuxna elever, enligt förordning (2011:1108) om vuxenutbildning, *kan* tillhandahållas. Men även om elever inom vuxenutbildning inte har samma rätt till studiehandledning på modersmål finns det exempel på skolor och verksamheter där man satsar på att utveckla bra arbetssätt för detta.

Med bakgrund av detta valde NC att gå ut med en kortare enkät som handlade om:

- förekomst av språkstödjare inom sfi och sva
- vilka elevgrupper som erbjuds språkstöd
- vilken informell eller formell kompetens som krävs av språkstödjare
- vilka vinster respektive utmaningar som ses med att använda språkstödjare

Det fanns också utrymme att svara på enkäten om ens verksamhet inte har tillgång till språkstödjare och vad det i så fall kan bero på.

Begreppet språkstödjare

När enkäten delades via sociala media beskrevs den på följande sätt:

Enkäten handlar om språkstödjare, modermålsstödjare eller studiehandledare på modersmålet inom vuxenutbildningen. Det förekommer olika benämningar, men vi kommer här att använda ordet språkstödjare och med det menar vi personal som är anställd på en skola för att stötta eleverna i klassrummet på deras förstaspråk.

Vilket begrepp som används är dock inte helt oproblematiskt. Att olika begrepp används i olika dokument som rör vuxenutbildningen (såväl NCs enkät som andra dokument) kan dels öppna upp för frågetecken om vad som egentligen menas med begreppen och dels funderingar om det finns någon skillnad mellan ordvalen. Det kan eventuellt leda till en begreppsförvirring som kan riskera att den viktiga rollen undermineras. Lämpligast vore kanske om begreppet *studiehandledare på modersmålet* blev mer etablerat och gängse att

¹ Dnr U2019/02278/GV. Utredningen för Stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk, KLIVA. [På väg - mot stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk](#), s 87.

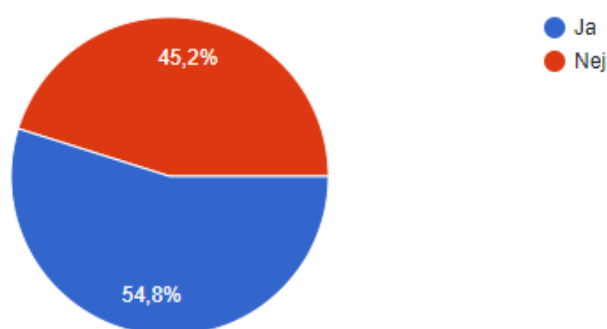
använda. Detta eftersom begreppet studiehandledning på modersmål används i regleringar och styrdokument för grund- och gymnasieskolan och är det begrepp som förekommer i styrdokument och stödmaterial. I det här temat kommer dock termen språkstödjare att användas då det är det begrepp som förekommer inom det forskningsprojekt som vi beskriver i våra artiklar och på den skola där intervjuerna genomförts.

Enkätresultaten

Enkäten lades ut på NCs kanaler på sociala media. Svartsfrekvensen på enkäten blev dock låg. 62 svar kom in och av de som svarat var det 34 svaranden som hade språkstödjare på sin skola medan 28 arbetade i en verksamhet som inte har språkstödjare. Majoriteten av de som svarade arbetade på sfi, på studieväg 1 och/eller 2, eller grundläggande vuxenutbildning. Några enstaka arbetade inom särskola, folkhögskola eller annan undervisningsform. Varför svartsfrekvensen blev låg är oklart, men en anledning skulle kunna vara svårigheten att nå ut med enkät via NCs kanaler på sociala media. Dessutom är det möjligt att de som arbetar på en skola med språkstödjare i högre grad väljer att besvara enkäten. Detta skulle kunna förklara den relativt höga frekvens och förekomst av språkstödjare som enkätsvaren tyder på. Att över 50 procent av skolor inom vuxenutbildning har språkstödjare är inte troligt och i bland annat den promemoria som KLIVA-utredningen lämnade i maj 2019 (Dnr U2019/02278/GV) kan man läsa att *“kommunernas förutsättningar att erbjuda studiehandledning varierar”*.²

Har ni språkstödjare på din skola?

62 svar

Ungefär 45 procent svarade att de inte har språkstödjare på skolan och som skäl till angavs i huvudsak ekonomi, resursbrist och svårigheter att rekrytera. I ett av svaren anges att man har personal på skolan som talar vanligt förekommande språk medan två svaranden anger att de ibland använder elever som språkstödjare. Att man svarat att elever ibland används som

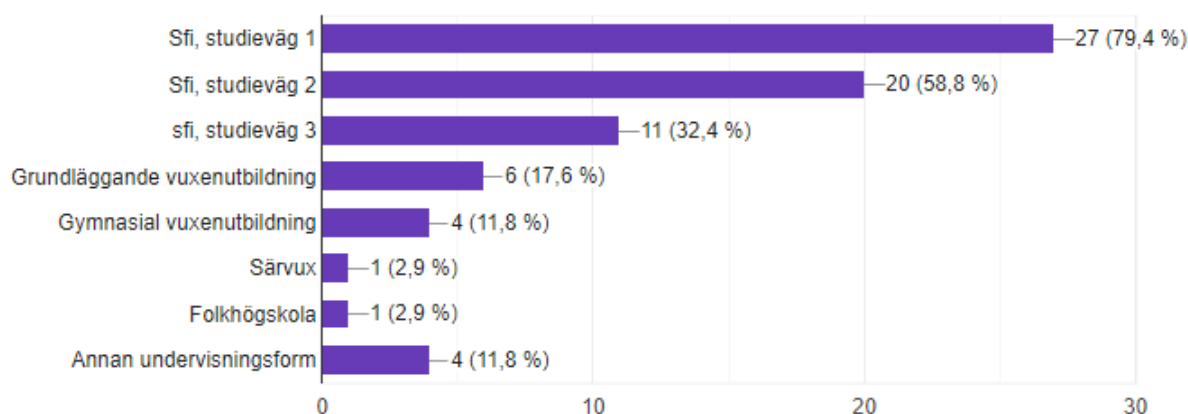
² Dnr U2019/02278/GV. Utredningen för Stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk, KLIVA. [På väg - mot stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk](#), s 87.

språkstödjare kan visa på att begreppet i sig är problematiskt. Elever kan ju fungera som lärresurser och stödja varandra i sitt lärande och språkutveckling men de arbetar ju de facto inte som språkstödjare utan är där som elever.

När det gäller vilken eller vilka grupper som erbjuds studiehandledning på modersmål är det utifrån enkätsvaren mest förekommande inom studieväg 1 och 2 på sfi.

För vilken eller vilka elevgrupper erbjuder din skola språkstöd på modersmålet?

34 svar

Av frågan framgår dock inte hur språkstödet är organiserat, hur ofta och i vilken utsträckning som språkstödet erbjuds. Här vore det intressant att få fler exempel från olika verksamheter och skolor hur man valt att organisera arbetssättet med språkstödjare. Oaktat antalet svar på enkäten och hur vanligt, eller ovanligt, förekommande det är med språkstöd inom sfi och sva, vore det värdefullt att få mer kännedom om vilka informella eller formella krav som finns för funktionen språkstödjare.

Kompetenskrav för språkstödjare?

I *Studiehandledning på modersmålet – att stödja kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga elever* från Skolverket kan man läsa att:

Vare sig i skollagen eller i förordningar finns några krav angivna för vilken utbildning eller kompetens en studiehandledare ska ha. Det är rektorn som bedömer om en person är lämplig som studiehandledare.³

Att det inte finns några regleringar kring vilken kompetens en studiehandledare eller språkstödjare ska ha märks i svaren på NCs enkät. Vilka eventuella krav som ställs på

³ Skolverket, 2015, Studiehandledning på modersmålet – att stödja kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga elever, s 32.

kompetensen hos språkstödarna ser nämligen väldigt olika ut och flera svaranden uppger också att de inte vet om det ställs kompetenskrav eller ej.

Ingen formell utbildning, förutom att de talar mer än ett språk. Vi vill gärna att de själva har gått på SFI, så att de kan dela med sig av den erfarenheten.

Vet ej exakt men upplever det som förmåga att kommunicera vardagligt på svenska och annat språk.

Många svar handlar också om att kunna *bra svenska, ha goda kunskaper* i svenska eller *godtagbar svenska*. Bland svaren finns också en stor spännvidd från att språkstödarna ska vara klara med sfi till att de ska vara klara med minst svenska som andraspråk 3 på gymnasial nivå. Här uppstår en naturlig följdfråga (som inte går att få svar på utan att undersöka språkstödjares arbete på sfi/komvux på andra sätt) nämligen: *vad menas med och vad läggs in i uppfattningen om bra svenska?* Ett av svaren lyfter dock fram en aspekt där språkstödjarnas språkkunskaper tydliggörs.

De ska vara så insatta i båda språken att de kan kontrastera dem på ett enkelt sätt.

Även om det saknas reglering av krav för språkstödare finns det dock framgångsfaktorer som har identifierats. Skolverket, 2015, Studiehandedning på modersmålet – att stödja kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga elever menar att studiehandedaren bör:

- behärska det språk som han/hon ska handleda på och kan reflektera över det i förhållande till svenska språket,
- ha kännedom om utbildningssystemet i hemlandet och kan göra jämförelser med det svenska systemet,
- vara pedagogiskt kunnig och insatt i utbildningens mål och kunskapskrav för att kunna planera handledningen tillsammans med ansvarig lärare,
- ha kunskaper inom det kunskapsområde där handledningen ges.

Vinster med språkstödare

Massor. Särskilt på spår 1 där språkstödarna används den mesta tiden. För att kommunicera överhuvudtaget i början, för att förklara uppgifter, vara en förebild för motivation i studierna, för att kunna jämföra svenskan med modersmålet, ge studietips, användas för "omvänd tolkning" dvs vad har eleven förstått kan förmedlas via modersmålet. Våra språkstödare är guld värda!

Det är tydligt att många av de som svarat ser stora fördelar med att ha språkstöd på modersmål för eleverna.

Att lärare kan få värdefull information om eleverna genom språkstödarna t.ex. om eleverna förstår eller inte förstår, om något behöver repeteras eller fråga vad eleverna vill lära sig i ett nytt arbetsområde. Även att eleverna kan få saker och ting förklarade på sitt modersmål

vilket gör att det blir lättare för eleverna att ta till sig de nya kunskaperna och de lär sig snabbare.

Alla svar utom ett är positiva och i svaren lyfts det fram att i frågor om relationsskapande, skolkultur och fördjupad förståelse för såväl språkliga skillnader samt studieteknik är språkstödjare på modersmål en stor resurs och tillgång. Det stämmer också överens med det som lyfts fram i KLIVA-utredningen nämligen att

Med hjälp av studiehandledare eller modersmåls lärare som handleder eleven i studierna kan eleven få förståelse för det nya språkets strukturer, kommunicera friare och sätta ord på det som han eller hon inte förstår och därmed underlättas inläringen av svenska.⁴

Frågan om vilken effekt det har att använda språkstödjare på modersmål inom sfi och vuxenutbildning samt hur språkstöd bör organiseras för bästa resultat har dock inte beforskats tidigare. Men i det pågående forskningsprojektet om språkstödjare inom studieväg 1 i Örebro har man funnit tolv indikatorer på när språkstödjare skapar förutsättningar för elevens lärande.⁵ Dessa är:

1. *Att exponeras för svenska.* När språkstödjare väntar (lite) med sina förklaringar till efter eleverna först har fått chansen att förstå orden på svenska och ha visat svårigheter att kunna begripa orden i sammanhanget.
2. *Elevengagemang.* När språkstödjare ger eleverna utrymme för att kunna tänka och pushar dem till att använda sig av vad de troligtvis kan eller redan har varit exponerade för.
3. *Motivation och hopp.* När språkstödjare uppmuntrar eleverna att kämpa mot (del)målet, bygger upp deras självkänsla och ger dem hopp om att de kommer att klara av uppgiften.
4. *Verktyg för självständighet.* När språkstödjare ställer frågor som ger eleven strategier/verktyg att förstå ett moment/företeelse och därigenom kunna hitta svaren själv.
5. *Hjälp – Stöd.* När språkstödjare inte bara hjälper eleverna utan stöttar dem genom att utmana dem till att göra uppgiften själva.
6. *Elevernas berättelse.* När eleverna själva berättar om positiva inläringserfarenheter och framsteg med hänsyn till språkstödjarens medverkan.
7. *Elevens observerbara utveckling.* När vi märker direkta kopplingar mellan språkstödjarens språkliga handlingar och elevens genombrott och utveckling.
8. *Förlängning av det pedagogiska arbetet.* När språkstödjare kan förklara och visa elever väsentliga och svårare saker på modersmålet som en grund till lärandet.

⁴ Dnr U2019/02278/GV. Utredningen för Stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk, KLIVA. [På väg - mot stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk](#) s 87.

⁵ St John, O, 2019. *Multilingual support for newly arrived adult migrants in 'Swedish for immigrants' learning environments.* Research description.

9. *Elevens produktion.* När språkstödjare tar sin utgångspunkt i elevens språkliga produktion för formativ respons.
10. *Elevens språkliga förutsättningar.* När språkstödjare utgår från och bygger på hela elevens språkliga förutsättningar och repertoarer.
11. *Uppgiftens avsikt/syfte.* När språkstödjarens stöd och pedagogiska strategier anpassas till avsikten eller syftena med undervisningens uppgifter.
12. *Kontextualisera.* När språkstödjare utmanar eleven att sätta nya språk i en personlig och meningsfullt kontext/sammanhang.⁶

Att elevernas språkinläring effektiviseras eller blir bättre med hjälp av språkstödjare är med andra ord inte något som sker på automatik utan en process och kräver ett samspel och samarbete mellan språkstödjare och språk- eller ämneslärare. Dessutom är det viktigt att skolledningen ser till att lärare och språkstödjare får förutsättningar för att arbeta tillsammans, kontinuerligt reflektera över arbetssättet och förbättra.

Utmaningar med språkstöd på modersmål

Extremt svårt att hitta språkstödjare med tillräcklig kompetens både språkligt och ämnesmässigt. Den kompetens som skulle behövas för att verkligen vara till stöd i klassrummet är mycket ovanligt och de som har den har antagligen redan annat arbete.

NC frågade också efter de eventuella utmaningar som upplevdes med att använda språkstödjare i undervisningen. Flera svar lyfte fram en känsla av orättvisa då det inte går att få fram språkstödjare på alla modersmål, dvs till alla elever som har behov av det. Här menar dock NC att det inte får eller kan vara en anledning till att, om behov och resurser finns, avstå från att använda sig av språkstödjare. Att behovet inte går att tillgodose för alla får inte innebära att ingen får stödet.

Flera svar handlar också om utmaningar att hitta personer med adekvat kompetens eller att man inom skolan saknar tillräckliga kunskaper om hur arbetet med språkstödjare kan organiseras och vilken betydelse språkstöd och studiehandledning på modersmålet kan ha.

Rektors bristande kunskap om hur studiehandledning och samarbetet lärare-studiehandledare bör organiseras. Lärares ofta bristande kunskap om studiehandledningens roll för eleverna.

Att utnyttja språkstödjarnas resurser optimalt så att läraren använder språkstödjarna på ett så effektivt sätt som möjligt i klassrummet. Synen på skolan och lärandet kan också skilja sig åt för en lärare och språkstödjare.

⁶ St John, O, 2019. *Multilingual support for newly arrived adult migrants in 'Swedish for immigrants' learning environments.* Research description.

Här behövs med andra ord mer forskning, samarbete och samsyn för att påvisa betydelsen av språkstöd på modersmål och för att det ska kunna organiseras på bästa sätt.

Språkstödjare inom vuxenutbildning - hur och varför?

NCs tema om språkstödjare inom sfi och svenska som andraspråk inom vuxenutbildningen innehåller tre delar. En del är enkäten om förekomst och upplevelse av språkstöd på olika skolor och en annan är de intervjuer som gjorts med sfi-lärare, språkstödjare och elever. Dessutom finns en teoretisk bakgrund och en sammanfattning av det pågående forskningsprojektet om språkstödjare på studieväg 1 i Örebro.

Utifrån den samlade bilden menar NC att det kan finnas vinster med att satsa mer på studiehandledning på modersmål inom vuxenutbildningen. Vi instämmer därmed i det som lyfts fram i KLIVA-utredningen nämligen att *“studiehandledning på modersmål i vuxenutbildning är en viktig prioritering för huvudmännen att göra för att öka genomströmningen”*⁷ och att det kan vara en betydelsefull del i att öka kvaliteten på den undervisning som eleverna har rätt till. Flera åtgärder behöver göras, bland annat de som följer här nedan i den uppmaning som NC riktar till ansvariga beslutsfattare:

- genomför fler projekt som noga följs upp och kontrasteras mot samma kurs/målgrupp utan språkstöd för att se om exempelvis genomströmning ökar och elevernas självförtroende och identitet stöds
- tillsätt mer resurser till praktiktäna forskning om och utvärdering av studiehandledning på modersmål inom olika kurser inom hela vuxenutbildningen
- sprid goda och konkreta exempel på hur man kan jobba innan, under och efter lektioner på olika kurser inom vux
- ta fram relevanta utbildningar till studiehandledare inom vux
- tillse att både lärare och studiehandledare/språkstödjare har rimliga förutsättningar att göra ett bra jobb
- ta fram och lägga till beskrivningar om studiehandledning inom vuxenutbildning i [Skolverkets material](#)

NC påpekar också att om KLIVA-utredningens förslag om sammanhållen utbildning genomförs kommer fler elever att gå kombinerade och/eller integrerade utbildningar. Det kommer att ställa stora krav på såväl lärare som elever och där kan studiehandledare på modersmål få än större betydelse för elevernas möjlighet till lärande.

⁷ Dnr U2019/02278/GV. Utredningen för Stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk, KLIVA. [På väg - mot stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk s. 87-88.](#)

Referenser

Dnr U2019/02278/GV. Utredningen för Stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk, KLIVA. [På väg - mot stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk](#)

Skolverket, 2015. [Studiehandledning på modersmålet - att stödja kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga elever.](#)

St John, O, 2019. *Multilingual support for newly arrived adult migrants in 'Swedish for immigrants' learning environments*. Research description.